25/09/2024

Пътят на съвършенството според свети Григорий Палама

Възгледът на християнската православна истина за човека се основава на изключително уважение към него. В противоположност на това теориите за произхода и природата на човека, възникнали в по-ново време, както и практиките, които се прилагаха и се прилагат по отношение на него от периода на двете световни войни, та и до днес, са проява на страшно подценяване и презрение към човешката личност.

В същото време гръмките декламации за достойнството и правата на човека, както и гигантските усилия, полагани за самообожествяването му, не само не удовлетворяват неговото съществуване, а го водят до безизходица и самоунищожение. Ето защо антропологията на Православната църква е особено актуална и буди интерес в наше време.

Преподобни Григорий Синаит, съвременник на св. Григорий Палама и основател на исихасткото движение в България пише: „Ако не познаем какви ни е създал Бог, няма да проумеем какви ни е направил грехът“ т.е. ако не узнаем колко велики ни е създал Бог, няма да осъзнаем окаяното състояние, до което ни е довел грехът. И за да узнаем колко велики ни е създал Бог, трябва да осъзнаем това, което Той ни е открил за човека. Трябва преди всичко да опознаем Личността на Христос, Който ни разкрива съвършения човек.

Човекът, който живее извън Църквата, както и съвременният християнин, водещ светски живот, обикновено се примирява с наличното си състояние, като го смята за естествено и не осъзнава разрухата си. Подчиняването на закона на греха, който е закон на тлението и смъртта, умъртвява духовно човека, затваря го в неговата индивидуалност и възпрепятства отварянето му за себеотрицателната любов, която го прави истинска личност. Любовта е дадена в природата на човека, но тя е затворена в обръча на неговото самолюбие. Ето защо изначалната заповед, която Бог е дал на човека, е за любов към Бога и ближния. Ако човек не се отвори към Бога и ближния, което става чрез спазването на тази най-важна заповед, той не може да се утвърди и усъвършенства като личност.

Божиите заповеди не налагат на човека нещо чуждо на природата му, но, от друга страна, той не може да ги спазва само със собствени сили. Откъсването от Извора на живота, подчиняването на закона на тлението и смъртта, са отклонили човека от живота в съответствие с неговата природа и са го направили себелюбив и егоцентричен. Затова той не е способен да спазва заповедите, според които е трябвало да действа истинската му природа така, както тя е била сътворена от Божиите ръце.

***

Християнството призовава човека към живот, подобен на Христовия; призовава го да стане спътник и подражател на Христос. То не е някакво нравствено или социално учение, нито пък е някакъв вид религия. То е неразривно свързано и преплетено с Христовата Личност и е живот в и по Христа. Християнинът се кръщава, за да влезе в тялото на Христос и да върви заедно с Него; кръщава се, за да стане участник и следовник на Христовия живот. „Така както Христос е живял и умрял, и възкръснал и се е възнесъл, така и ние ще живеем и ще умрем, и всички ще възкръснем; а възнесението няма да бъде за всички, а само за онези, за които животът е

Христос, а смъртта заради Него – придобивка; за онези, които преди смъртта си са се разпънали за греха чрез покаяние и евангелски живот“.

Днес духовната объркаността на хората е много силна, а приемането и следването на християнския начин на живот е рядко явление. Съвременното общество има материалистични и хедонистични интереси, а Бог и Божиите заповеди се пренебрегват и подценяват. Плътският живот и удовлетворението на користните интереси са абсолютизирани. Умът на човека е разсеян по външния свят, прилепен е към нещата и е парализиран. Поради това човек остава вътрешно неуправляем и изпада в болестно духовно състояние, нуждаещо се от радикално лечение.

За това лечение е необходимо човешкият ум да се събере и да се завърне там, откъдето се е отделил; да се завърне в сърцето, центъра на душевно-телесното същество. Християнството не се отнася с презрение и отвращение към тялото, а със зачитане и уважение. Св. Григорий пише: „Не чуваш ли, брате мой, апостола, който казва: „не знаете ли, че тялото ви е храм на Духа Светаго“ (вж. 1 Кор. 6:19), както и „ние сме дом Божи“ (вж. Евр. 3:6) и още, че Бог казва: „Ще се поселя в тях и ще ходя между тях; ще им бъда Бог“ (2 Кор. 6:16).

Срещата на човека с Бога има битиен характер. Тя се осъществява вътре в човека, в центъра на неговото същество – „дълбокото сърце“, което св. Григорий определя като „престол на благодатта“. Сам Бог е дал на човека това сърце, за да може той да Го познае и да се доближава до Него (вж. Иер. 24:7).

Една сериозна заблуда, която св. Григорий Палама е изобличил в схващанията на своите противници, но която днес продължава да се разпространява чрез източните религиозни учения, е, че човешкият ум трябва да излезе от тялото и да се издигне към някакъв трансцедентен абсолют. Това е заблуда, която увлича някои непросветени християни да се отклонят към източните религиозни учения и практики. Много еретици, както и последователи на други религии, смятат тялото за зло. Православната църква смята за зло само приковаването на ума към плътския начин на мислене, който разрушава ума и духовно парализира човека. Вярно е обаче тъкмо обратното: тялото е добро и е способно да приеме възраждащата Божия благодат.

Така както в Личността на Христос, пише св. Григорий Палама, божествената природа е обща за тялото и душата, така и в личността на всеки духовен

човек Божията благодат е обща за целия човек и обожава не само душата, а и тялото. Всъщност тук става дума за завръщане на тялото към самото себе си чрез освобождаването му от страстите и освещаването, което дарява Божията благодат.

Всеобщата екстериоризация, характерна за нашето време, т.е. обръщането към външния свят и приковаването към него, не само не се подлага на съмнение, а се смята за важна добродетел. В притовоположност на това интериоризацията, т.е. обръщането към вътрешния свят, към вътрешния човек се смята за нещо нездраво и изостанало. Особено в публичното пространство често чуваме как интериоризацията се заклеймява като негативно и болестно явление, което трябва да се отстрани и да отстъпи място на екстериоризацията.

Изобщо цялата наша култура и начин на мислене, науката и технологията насочват човека навън; тласкат към света, вещите, парите, към консуматорството и задоволяването на сетивата. Някои от лозунгите, появили се напоследък в големите търговски центрове в Европа, гласят: „Купувам, следователно съществувам!“, „Купи ме и ще променя живота ти!“, „Купи ме и грабни живота!“ Всичко това ускорява пълното подчиняване на ума на сетивата, затвърждава неговата прикованост към материалните неща. Така умът губи върховното си положение в душата и се осуетява всеки духовен устрем за усъвършенстването на личността. Затова първото нещо, от което човек има нужда днес, е преокриването на собствения си вътрешен свят и събирането на ума в сърцето.

***

„Застанете и познайте, че Аз съм Бог“ (Пс. 45:11), казва псалмопевецът. С други думи, за да може човек да познае Бога, той трябва да се отдаде на този свещен покой. Ако не се постарае да отдели време, за да събере разсеяния си ум, ако не се откъсне от многобройните грижи и задължения на всекидневния живот, ако не се отдели в безмълвие и не се съсредоточи вътре в себе си, той не може да познае не само Бога, но дори и самия себе си.

Христос стои и хлопа на вратата на нашето сърце и очаква да Го чуем (Откр. 3:20). За да чуем обаче това властно хлопане, са ни нужни безмълвие и внимание на ума. Нужно ни е това, което с толкова усърдие и сила е изложил св. Григорий Палама, както и целият православен исихазъм. Ако имаме предвид, че първостепенната цел на християнския живот е придобиването на благодатта на Светия Дух и богопознанието, тогава ще разберем странните

думи на св. Исаак Сириец: „Възлюби бездействието на мълчанието повече от това да храниш бедните в света и да обръщаш много народи към поклонение на Бога“. Исихазмът не е някаква маргинална и временна проява на православното монашество, а е негов основен и постоянен във времето стремеж. Безмълвието няма общо с бездействието или липсата на труд. Връзката му с тези състояния е чисто външна, тъй като в някаква степен то е свързано с преустановяването на физическите дейности. Исихазмът е изключително активно състояние, което се постига с труд и грижа за вътрешния човек. Исихазмът е условие за непрестанното спазване на първата и най-голяма заповед – тази за любов към Бога „с всичкото си сърце, и с всичката си душа, и с всичкия си разум“ (вж. Мат. 22:22, 37, 40, Марк. 12:30-31). Това означава, че всеки християнин, желаещ възможно най-пълно да спази тази заповед, която е „лост“ за спазването на всички други заповеди, трябва да има предвид това условие.

Чрез събирането на ума и изследването на вътрешния си свят човек съзира в себе си наличието на една отвратителна маска, която се поражда от страстите и греха, и го отдалечава от Бога. Това откритие измъчва човека и го тласка съм това да отхвърли маската: „Когато умът се откъсне от всичко сетивно и чрез това потапяне в себе си започне да се вглежда във вътрешния човек, първо съзира една отвратителна маска, замърсена от блуждаенето долу, която бърза да отмие с плач“.

Днешната цивилизация и духът, от който тя се ръководи, са в диаметрално поривоположна посока на тази на исихазма. Смирението, аскезата, доброволната бедност, духовният плач са неща почти непознати. За разлика от тях дързостта, комфортът, консуматорският дух, екстериоизацията и забавленията се издигат като върховни цели. Това важи не само за религиозно безразличните хора, а и за самите членове на Църквата. Светът и секуларизацията доминират, а Бог и гласът на Църквата са заглушени. Това обяснява и голямото привличащо въздействие, което упражняват източните религии със своята аскетика и мистицизма върху хората на Запад.

Веднъж попитали великия подвижник и ученик на св. Йоан Златоуст преподобни Марк Подвижник: „Как е възможно човек, който се е затворил в килията и всекидневно се предава на пост, въздържание, бедност, странничество, молитва, както и на много други подобни скърби, да се услажда от неверие или да има лукави помисли?“ Преподобният Марк отвърнал: „Правилно казваш, че като извършва всичко това, човек понася много скърби, защото ако вършехме видимите добродетели, които спомена,

не със скръб, а с радост, нямаше да бъдем сластолюбиви по ум“. И добавил: „Не е възможно този, който понася телесните подвизи, да не бъде съответно обезпокояван от нападения на лукави помисли, за да получи утеха от неудоволствието, което подвизите му причиняват“. С други думи, помислите идват, за да запълнят липсата на радост, която се поражда у подвижника.

Каква е грешката тук? Отговорът е прост. Християнският подвиг се извършва без духа на Христовата любов, който е дух на радост и свобода. По този начин истинският смисъл на подвига остава неразбран и у вярващия се поражда сериозен духовен недостиг на радост. Християнският подвиг никога не е самоцел. Той е пътуване към Христос и свободата в Христос, а това е причина не за скръб и горчивина, а за веселие и радост.

***

Липсата на радост в християнския живот е белег за неговата секуларизация и подмяна. Тя е израз на пренебрегването на благодатното измерение на този живот, в което човек влиза чрез спазването на първата и най-голяма заповед – заповедта за любов към Бога. Без тази любов, която е извор на рабодст и вдъхновение за вярващия, аскетическите подвизи са трудни и мъчителни. И обратното, когато тази любов е поставена на първо място, тогава трудните в действителност и дори мъченически подвизи могат да бъдат повод за радост. Именно на това ни учи животът на светците и мъчениците на Църквата.

(Със съкращения)

Автор: проф. Георгиос Мандзаридис

Превод: Константин Константинов, Мила Игнатова

Източник: Списание „Свет“, бр. 4/ 2010 г.

dobrotoliubie.com